Bhic
BRABANTS HISTORISCH INFORMATIE CENTRUM

Jaarverslag BHIC 2023

Klaar voor de toekomst

Missie BHIC

Meer publiek, meer divers publiek, meer tevreden publiek

Voorwoord

Voor u ligt het jaarverslag over 2023. Ik hoop dat u als lezer weer net zo enthousiast wordt als wij over dat wat er het afgelopen jaar is gebeurd en tot stand is gebracht: Van bijvoorbeeld de zoektocht naar de oudste film, het ondertekenen van de intentieverklaring met Erfgoed Brabant, de nieuwe zoekschil van ons E-depot tot het bezoek van Bisschop de Korte aan de Citadel.

Ik weet niet of het u opvalt, maar we hebben geprobeerd de leesbaarheid van dit jaarverslag nog verder te verbeteren. Toegankelijkheid is voor archieven essentieel. Het gaat er immers niet alleen om archieven goed en geordend te bewaren, maar het is ook belangrijk dat we ervoor zorgen dat ze gebruikt, gelezen of bestudeerd kunnen worden. Dat begint dus al met dit jaarverslag. Het is onze opdracht u verslag te doen van onze activiteiten van het afgelopen jaar. Tegelijkertijd willen we dat doen op een manier die prettig leest. Kortom, op een toegankelijke manier. Dat geldt voor alles wat we doen, bijvoorbeeld ook voor onze financiële overzichten. Dat mag u van ons verwachten en daar mag u ons op aanspreken.

Het afgelopen jaar heeft vooral in het teken gestaan van de gewijzigde Gemeenschappelijke Regeling (GR), onze eigen 'grondwet'. De aankondiging indertijd door het Rijk dat zij uit de regeling gaat treden had voor alle Regionale Historische Centra (RHC's) grote gevolgen: Hoe zeker is onze financiering op de lange termijn en welke rol gaan wij in de toekomst vervullen in het gewijzigde archiefbestel? Al die vragen zijn wat ons betreft het afgelopen jaar naar volle tevredenheid beantwoord. Het Rijk heeft ons nogmaals verzekerd dat onze gelden voor onbepaalde tijd zijn gegarandeerd. Ook is er met een Convenant duidelijkheid gekomen over aard en inhoud van onze bredere opdracht.

Nu ons bestuur met het voorstel voor de gewijzigde Gemeenschappelijke Regeling heeft ingestemd, is het nu aan de raden en besturen van onze deelnemende gemeenten en waterschappen om zich hierover te buigen. Zo kunnen we deze wijziging voor de datum van de aangekondigde uittreding afronden.

Het is u wellicht niet ontgaan dat de gesprekken met Erfgoed Brabant, over hun verhuizing naar de Citadel, positief verlopen. Dat heeft er zelfs al toe geleid dat we een gezamenlijke intentieverklaring hebben ondertekend. Daarin hebben we de wil en de wens van deze stap ook formeel naar elkaar uitgesproken. Volgend jaar zal de verbouwing van het voormalig Werkhuis en Restauratieatelier gaan plaatsvinden. Het wordt daarmee onderdeel van de ontwikkeling van de Citadel tot Brabantse erfgoedlocatie. Om zo bij te dragen aan wat in het Beleidskader van de Provincie wordt omschreven als "ondersteuning bieden aan erfgoedgemeenschappen, omdat zij ons erfgoed mee levend houden door inwoners van Brabant handvatten te bieden om zelf op ontdekking te gaan naar de geschiedenis van hun eigen leefomgeving en informatie hierover te delen". Ook de gemeente 's-Hertogenbosch juicht onze plannen toe. Daarmee gaan ze namelijk onderdeel uitmaken van de ontwikkeling van de Bossche Stadsdelta met het Groot Kruithuis, het Ravelijn en de nieuwe Diezebrug.

Maar onze kerntaak blijft uw archieven zo goed mogelijk te bewaren, te ordenen en te ontsluiten voor een zo groot mogelijk, tevreden en divers publiek. Dat doen we met betrokken, bevlogen medewerkers die belangeloos hun taak uitoefenen.

Ik wens u veel leesplezier!

Jan Kriek

2023 in één oogopslag

Een - niet uitputtend - overzicht van highlights voor het BHIC in 2023.

Bezoek bisschop van 's-Hertogenbosch

januari

Monseigneur Gerard de Korte brengt een bezoek aan het BHIC.

februari

Onderzoekwijzer queer geschiedenis Brabant online

Deze zoekwijzer maakt onderzoek in LHBTIQ+ archieven toegankelijker.

Fellows en hun onderzoek

maart

Bijeenkomst waarin onderzoekers Rosalie Versmissen (l) en Felix Bosch (r) hun onderzoeksresultaten presenteren.
De nieuwe fellows Laura Brinkhorst en Nadeche Diepgrond presenteren hun onderzoeksvoorstellen.

april

Samenwerking Brabant-Collectie met BrabantinBeelden

Startsein in het BHIC van de samenwerking tussen de Brabant-Collectie in Tilburg, de grootste cultuurhistorische bibliotheek van onze provincie, en BrabantinBeelden.

Studiemiddag van de Benchmark Archieven (initiatief KVAN)

Tijdens deze presentatie in het BHIC werden de eerste resultaten van dit sector brede onderzoek gepresenteerd.

Grote fotocollectie Johan van Eerd online

juni

Deze fotocollectie bestaat uit bijna 5.000 foto's van de in 1917 in Veghel geboren vakfotograaf Johan van Eerd. Met nooit eerder getoonde beelden van de mobilisatie en operatie Market Garden.

juli

Erfgoed Brabant en BHIC tekenen intentieverklaring

Hiermee onderstrepen ze de wens om in de toekomst hun activiteiten vanaf één locatie te gaan uitvoeren: de Citadel. Zo kan de Citadel uitgroeien tot een provincie brede erfgoedlocatie.

Vrijwilligersproject 'digitaliseren en indexeren doodsbriefjes' afgerond

augustus

Met deze bron is niet alleen onze naamindex 51.000 namen rijker geworden, maar kun je tevens zoeken op oorzaak van overlijden.

september

Nieuwe podcast 'Afscheidsbrieven uit de oorlog'

Een podcast over de jonge piloot Dick Winterdijk en zijn verloofde Beppie Meier en de brieven die ze naar elkaar schrijven tijdens de Tweede Wereldoorlog. Hij vanuit de gevangenis in Haaren, zij aan haar houten bureautje thuis in Vught. Deze aanwinst kregen wij van een familielid van Beppie.

Werkbezoek van Khazaaen en PAX aan het BHIC

Khazaaen is een "community archive" uit Oost-Jeruzalem dat Palestijnse documenten, familiearchieven en foto's verzamelt, digitaliseert en ze online toegankelijk maakt.

Fellows en hun onderzoek

Jonge onderzoekers Nadeche Diepgrond (l) en Laura Brinkhorst (r) presenteren hun eindresultaten en twee nieuwe onderzoekers (Kirsten van der Wielen en Elisa Hendriks) gaan van start met hun onderzoek.

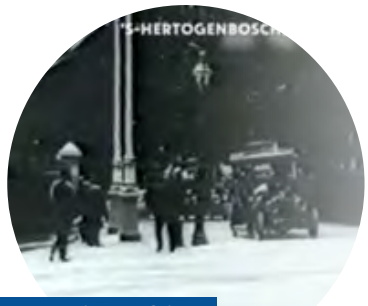

Dit is de oudste film van Brabant

oktober

De (tot nu toe) oudste film van Brabant is een opname van het bezoek van koningin Wilhelmina en prins Hendrik op 14 juli 1913 aan 's-Hertogenbosch.

november

Grote fotocollectie Waterschap De Dommel ondergebracht bij het BHIC

Het gaat om bijna 6.000 foto's over de periode 1950-2000 van bijzondere gelegenheden, zoals openingen en oplevering van projecten en rioolwaterzuiveringen, hoogwaterperiodes en veel landschapsfoto's.

Aanwinst: twee handgeschreven brieven uit 1908 van huisarts Wiegersma uit Lith

december

Jakob Wiegersma kreeg nationale bekendheid als dokter Tjerk van Taeke, de dorpsdokter uit Antoon Coolens roman 'Dorp aan de rivier' (1934). Hij schreef de brieven in januari 1908 aan notaris Rits in 's-Hertogenbosch.

Betrokken, bevlogen en belangeloos

Onze organisatie

Wijziging gemeenschappelijke regeling

Begin december 2023 hebben we een wijzigingsbesluit van de Gemeenschappelijke Regeling Brabants Historisch Informatie Centrum naar onze deelnemers gestuurd. De aanleiding voor deze wijziging is tweeledig. Enerzijds zijn er de wijzigingen die voortvloeien uit de gewijzigde Wet gemeenschappelijke regelingen (Wgr). Anderzijds is er de nieuwe Archiefwet 2021, die naar verwachting op 1 januari 2025 in zal gaan. De invoering van deze nieuwe wet leidt ertoe dat de Minister van OCW uittreedt uit de Gemeenschappelijke Regeling (GR) van het BHIC (hetzelfde geldt ook voor de andere Regionale Historische Centra (RHC's) in Nederland).

Aangezien het gaat om een substantiële wijziging, onderdeel van een lang bestuurlijk traject, hebben we onze deelnemers via bestuurs- en portefeuillehouders vergaderingen vanaf het begin meegenomen in dit traject. Daarnaast hebben we twee informatiesessies op de Citadel georganiseerd waar alle deelnemers gebruik van hebben gemaakt. Met het Rijk zijn afspraken vastgelegd over de papieren rijksarchieven. Deze blijven bij het BHIC ondergebracht. Dit wordt via een delegatiebesluit en een specifieke uitkering geregeld. Daarnaast ligt er een bestuursconvenant waarin de samenwerking tussen het Rijk en de Regionale Historische Centra nader wordt beschreven.

De wijziging van onze Gemeenschappelijke Regeling zal naar verwachting op 1 januari 2025 in werking treden en wijkt af van de planning van de andere Gemeenschappelijke Regelingen in de regio. Voor de Regionale Historische Centra in Nederland is de situatie complexer dan voor andere Gemeenschappelijke Regelingen, omdat het Rijk per 1 januari 2025 uittreedt. Concreet zou dit er toe leiden dat we de wijzigingsprocedure tweemaal kort na elkaar zouden moeten doorlopen en dat is ongewenst. Het Rijk heeft daarop aangegeven dat het in deze specifieke situatie mogelijk is voor de Regionale Historische Centra om de inwerkingtredingsdatum van de wijzigingen vanwege de wetswijziging van de Wet gemeenschappelijke regelingen te verschuiven naar 1 januari 2025. Zo hoeven we de wijzigingsprocedure slechts éénmaal te doorlopen. Aan de deelnemers van het BHIC is gevraagd een eventuele zienswijze uiterlijk 31 maart 2024 in te dienen.

Onze medewerkers

Eind 2023 telde het BHIC 52 medewerkers (41,2 FTE), exclusief twee vacatures van in totaal 1,6 FTE. Deze worden begin 2024 ingevuld. Het aantal medewerkers is inclusief zes gedetacheerde medewerkers die het BHIC inleent.

Vanaf 1 april 2015 geldt de Wet banenafspraak en quotum arbeidsbeperkten. Dit quotum bedraagt voor 2023 2,76%. Overheidswerkgevers, met 25 werknemers of meer, dienen dit quotumpercentage te halen. Op basis van het aantal verloonde uren, bedraagt het te behalen quotum 1.841 uur. Eind 2023 komt het aantal uren bij het BHIC uit op ruim 6.000 uur. Daarmee voldoet het BHIC ruimschoots aan de Wet banenafspraak en quotum arbeidsbeperkten. Het BHIC heeft 2,7 FTE (5 medewerkers) ingeleend voor de service Scannen op verzoek en 0,5 FTE voor schoonmaakdiensten.

Bij het BHIC is 41% van de medewerkers 55+ (vorig jaar was dat 45%, eind 2019 nog 50%). De gemiddelde leeftijd is gedaald naar 49,1 jaar ten opzichte van 49,9 jaar in 2022.

Personeelsadviseur Ellen Kuijf in gesprek met een collega.
(foto Marc Bolsius)

Ziekteverzuim

Het ziekteverzuim vertoonde de afgelopen jaren een stabiel beeld: het schommelde tussen de 3% en 5%. In 2023 hebben we te maken gehad met enkele langdurige ziektegevallen, waardoor het ziekteverzuim over 2023 uitkwam op 6,3% .

Daarmee ligt dit boven het niveau van de afgelopen jaren (2022: 3,1%) en ligt het dit jaar boven het gemiddelde van alle provincies (in 2022: 5,3% en in 2021: 4,3%).

Ziekteverzuimpercentages 2019 t/m 2023

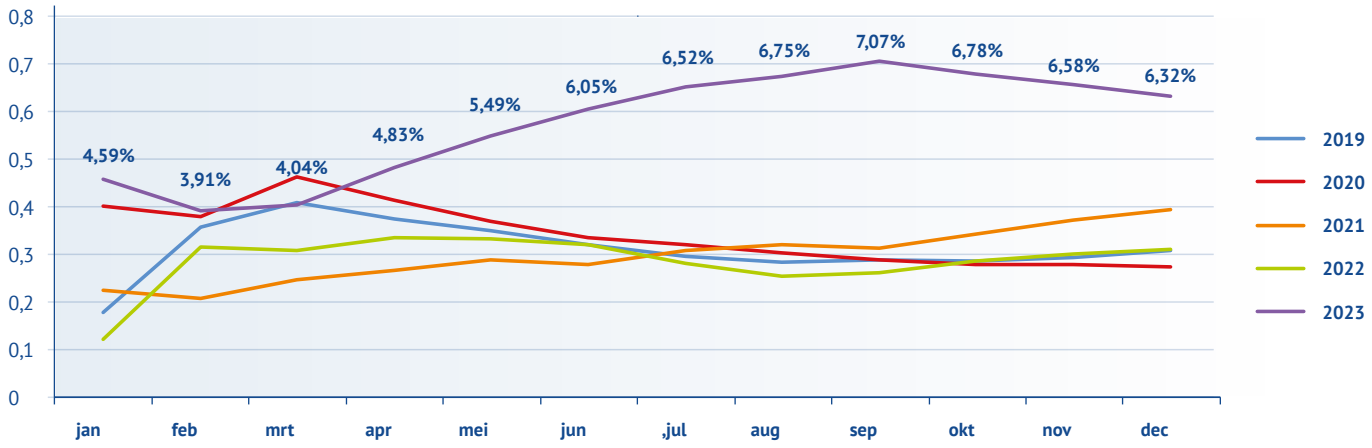

Onze vrijwilligers

Gelukkig heeft het BHIC al jaren een hele trouwe groep van kundige vrijwilligers die ons maar wat graag wil helpen met het maken van indexen op onze bronnen. In december van 2023 waren dit er bijna 100. Sommige van deze vrijwilligers zijn al meer dan dertig jaar aan het BHIC verbonden.

Ruim de helft van deze grote groep werkt vanuit onze Citadel, omdat ze het prettig en gezellig vinden om met elkaar én met ons aan archieven te werken. Zo is het BHIC ook echt een ontmoetingsplaats voor mensen die samen leuk en nuttig werk willen doen. En als bonus komen zij van alles te weten over de geschiedenis van onze provincie en de mensen die daar in woonden.

Vooral het samenwerken aan archieven geeft onze vrijwilligers veel werkplezier. Het lezen van moeilijke handschriften wordt zo een heel stuk leuker én gemakkelijker.

(foto Ben Nienhuis)

Maar het werken vanuit huis (door zo'n 32 vrijwilligers) wordt ook steeds meer gewaardeerd. Zeker door de vier die in het buitenland wonen! Daarnaast werken 17 vrijwilligers vanuit de bibliotheek in Grave. Ook leuk om te weten dat de man/vrouw-verhouding binnen onze vrijwilligersgroep nagenoeg geheel evenredig is verdeeld.

In 2023 heeft het grootste deel van onze vrijwilligers gewerkt aan een flink aantal delen van de burgerlijke stand van onze gehele provincie. Dat heeft ervoor gezorgd dat ons publiek weer bijna 1 miljoen méér namen via onze stamboompagina kan doorzoeken. Een ander deel is druk bezig geweest om 105 inventarisnummers van de schepenbanken te beschrijven, goed voor ruim 144.000 namen. Daarnaast hebben ze 11.600 namen van veroordeelden voor de krijgsraden online gezet. Strafvonnissen van arrondissementsrechtbanken Breda, 's-Hertogenbosch en Eindhoven staan al tot 1930 online. Er worden nu arresten van het Gerechtshof ingevoerd. In het afgelopen jaar zijn daardoor 4.700 akten toegevoegd.

Naast deze grote groep van vrijwilligers hebben we ook nog een project afgerond in 2023 met een klein groepje vrijwilligers: het maken van indexen op de doodsbriefjes van een aantal gemeenten binnen ons werkgebied. Doodsbriefjes geven naast de datum van overlijden ook de oorzaak weer. Met deze bron is niet alleen onze naamindex 51.000 namen rijker geworden, maar kun je tevens zoeken op oorzaak van overlijden.

Ook hebben we in 2023 een crowdsourcing project gestart. Via de website Hetvolk.org hebben we al een flink deel van de Memories van Successie over de periode 1903-1927 kunnen laten indiceren. Het komende jaar wordt dit project afgerond en gecontroleerd. Het mooie is dat we dit soort crowdsourcing projecten al een aantal jaren inzetten en we ook daar inmiddels een mooie, trouwe groep van kundige vrijwilligers hebben mogen ontmoeten en aan ons hebben kunnen binden.

Arnout van Erp (l) en Vincent van de Griend (r) zorgen als vrijwilligersbegeleider voor het toegankelijk maken van de Brabantse archieven. (foto Mariët Bruggeman)

Onze collectie

In 2023 heeft de afdeling Collectie twee nieuwe partners mogen verwelkomen, beide uit de hoek van de waterschappen. Ten eerste is er een dienstverleningsovereenkomst gesloten met Waterschap Brabantse Delta. Hierin is afgesproken dat zij het BHIC om advies kunnen vragen op het terrein van archivering. Ook hebben zij de mogelijkheid om hun digitale bestanden op te slaan in ons e-depot.

Verder hebben we op de valreep van 2023 een overeenkomst gesloten met AQUON. Deze organisatie onderzoekt de waterkwaliteit voor verschillende waterschappen in Midden- en Zuid-Nederland. Voor AQUON zullen we ook het toezicht verzorgen. Met deze nieuwe partners werken we vanaf 2024 voor negen gemeenten, drie waterschappen, de Provincie Noord-Brabant en twaalf gemeenschappelijke regelingen.

Gemeenschappelijke Regelingen:

Werkgebied BHIC

- gemeenten
- Waterschap Aa en Maas
- Waterschap De Dommel
- Provincie

Provincie:

Provincie Noord-Brabant

Waterschappen:

Waterschap Aa en Maas

Waterschap Brabantse Delta

Waterschap De Dommel

Samenwerkingen met rijksinstellingen in de provincie:

TU/e EINDHOVEN UNIVERSITY OF TECHNOLOGY

de Rechtspraak Rechtbank Zeeland – West-Brabant

de Rechtspraak Rechtbank Oost-Brabant

Digitale duurzaamheid

Sinds begin 2023 heeft het BHIC de beschikking over een volledig werkend e-depot. Dat betekent dat digitale archieven van onze partners duurzaam beheerd kunnen worden. Ook zijn de dossiers ter inzage voor burgers en medewerkers van onze partners. Omdat we aan de buitenwereld duidelijk willen maken dat dit een kwalitatief product is, willen we ons e-depot laten certificeren conform het CoreTrustSeal. Het jaar 2023 heeft dan ook in het teken gestaan van het verzamelen en schrijven van de documentatie die nodig is bij de aanvraag voor dit certificaat. De meerwaarde is dat we onszelf meteen hebben uitgedaagd om werkprocessen op papier te zetten en te perfectioneren. De aanvraag van het certificaat is in november gedaan. We verwachten in de eerste helft van 2024 het certificaat te verkrijgen.

Hoofd afdeling collectie/archivaris

Hella Timmermans

"De groei van ons e-depot heeft zich ook geuit in meer aanvragen. In de maand mei werden er voor het eerst meer dan 4.000 documenten gedownload; een trend die we terugzagen in de maanden oktober en november."

In de tussentijd zijn we dit jaar ook bezig geweest om nieuwe digitale archieven op te nemen. Zo hebben we van zowel Waterschap Aa en Maas als Waterschap De Dommel series met vergunningen opgenomen in het e-depot. In het najaar volgden de eerste vervangen archieven van de Provincie Noord-Brabant in ons duurzame depot.

Opvragingen in het e-depot

	2020	2021	2022	2023
jan	142	2.560	3.690	3.131
feb	962	2.212	3.272	3.339
mrt	836	2.908	3.172	3.785
apr	689	2.208	3.130	3.228
mei	585	2.201	2.997	4.057
jun	900	3.130	2.845	3.324
jul	2.899	2.170	2.935	3.428
aug	1.398	1.565	1.809	3.472
sep	1.662	1.823	2.618	3.962
okt	1.968	2.180	3.581	4.312
nov	1.667	3.164	3.049	4.154
dec	1.573	2.791	2.004	3.061
totaal	**15.281**	**28.849**	**33.098**	**43.253**

Toezicht & kenniscentrum

Naast de wettelijke taak van het in goede, geordende staat beheren en toegankelijk maken van archieven zijn we ook verantwoordelijk voor het toezicht op de niet-overgebrachte archieven van onze deelnemers. In 2023 hebben we acht partners voorzien van een verslag met bevindingen van hun informatiehuishouding. In mei 2023 is er een overleg georganiseerd door Interbestuurlijk Toezicht en de Brabantse archivarissen. Het BHIC heeft bijgedragen aan de organisatie hiervan.

Vernietiging

De grootste klus van dit jaar was het controleren en goedkeuren van de lijst met stukken van de Provincie Noord-Brabant. Op deze lijst stonden bijna 26.000 dossiers. Van elke dossier hebben we bekeken of deze inderdaad vernietigd mocht worden. Onze opmerkingen zijn besproken met de Provincie en waar nodig zijn aanpassingen gedaan in systemen. Van de overige deelnemers zijn twintig lijsten goedgekeurd. Nieuw zijn de machtigingen vernietiging die we samen met onze deelnemers vaststellen. Dit houdt in dat we vooraf, samen met de deelnemer, bekijken of zij hun systeem goed hebben ingevuld. Als dit het geval is, kan de deelnemer een machtiging vernietiging aanvragen. Zij kunnen dan zonder goedkeuring van de archivaris de dossiers vernietigen in dit systeem. Wel willen we elk jaar weten dat er is vernietigd. In 2023 zijn er vijf machtigingen vernietiging afgegeven.

Archiefinspecteur

Harm Pieters

"Naast het officiële toezicht denken we graag met onze partners mee bij vragen en problemen. De meesten weten ons goed te vinden. In 2023 hebben we 37 inhoudelijke vragen beantwoord en vier keer geadviseerd over Handboeken vervanging."

Aanwinsten particuliere archieven

Vorig jaar zijn er zo'n dertig particuliere archieven aangeboden. Niet alle archieven worden opgenomen. Alleen archieven die passen in het acquisitieprofiel van het BHIC. Een archief moet bijvoorbeeld altijd betrekking hebben op de Provincie Noord-Brabant en van toegevoegde waarde zijn voor de historische geschiedschrijving. Een mooi voorbeeld daarvan is het even interessante als intrigerende onderzoekarchief van Ed Schilders over de moord op Marietje Kessels.

Minder gruwelijk maar een interessant stukje verdwenen verleden is het archief van de Vereniging van Melkfabriekdirecteuren dat werd binnengebracht.

Bij de restauratie van een kerkorgel werden muziekstukken uit de negentiende eeuw gevonden. Ze lagen verstopt in een orgelkastje. Deze liggen nu veilig in ons depot. Persoonlijke documenten werden ook geschonken, zoals twee brieven van dokter Wiegersma, of schetsboeken van de jonge piloot Dick Winterdijk, een oorlogsgesneuvelde. Dankzij deze mooie geschonken schatten kunnen we weer over een extra stukje Brabants verleden vertellen.

Ontwerpen voor een clubschild Motorclub Brabant (collectie BHIC)

Al deze particuliere archieven komen binnen bij onze specialist acquisitie en digitalisering, Ester Smit. Als we haar vragen wat ze het mooiste particuliere archief van 2023 vindt, twijfelt ze even. "Dat is een moeilijke vraag, want alle schenkingen hebben iets moois. De tekening van de kerk van Esch bijvoorbeeld, die kerk staat er nog exact zo bij. Of de prachtige schetsboeken van de jonge piloot Dick Winterdijk, die ook terugkomen in de podcast van het BHIC. Weer heel anders maar ook indrukwekkend zijn de dagboekjes van een Brabantse tewerkgestelde in Mannheim. Elk archief vertelt een verhaal, dat maakt dit werk ook zo bijzonder."

"Maar als ik écht moet kiezen, dan wordt het de kopie van een jubileumboekje van De Motorclub Brabant uit 1929, dat een schenker ons toestuurde. Los van de belevenissen van deze motormuizen, bijvoorbeeld wedstrijdritten van 500 kilometer in alle weersomstandigheden, vind ik de reclames in het boekje prachtig. Met kreten als: 'Laat het verstand uw stuurman zijn! Gebruikt in uw wagen uitsluitend shell benzine en auto-olie'. Al die bierreclames om 'bier te nuttigen bij iederen motorrit'. Een heel andere tijd. Of 'uw veiligheid eischt splendor lampen'. Ronduit geweldig!"

Waarom ze juist hiervoor kiest, licht ze toe: "Het is een totaal ander archief dan we gewend zijn. Het raakte verspreid in het commerciële circuit. Een zoon van een verzamelaar heeft het geschonken aan de schenker, eind jaren '80 van de vorige eeuw al. Deze man besloot het uiteindelijk aan het BHIC te schenken: 'Bij jullie is het in goede handen'."

Digitalisering Burgerlijke Stand

Het BHIC positioneert zich nadrukkelijk als hét genealogisch centrum voor Noord-Brabant. Een van de meest geraadpleegde bronnen daarbij is de burgerlijke stand. Al vele jaren wordt er daarom trouw elke week door onze enthousiaste vrijwilligers gewerkt aan het toegankelijk maken van de geboorte-, huwelijks- en overlijdensakten van heel Brabant, voor zover deze openbaar zijn. De akten worden gedigitaliseerd, zodat ze meteen ook digitaal op onze website kunnen worden ingezien. Eerder in dit jaarverslag las u al dat er in dit enorme project in 2023 een belangrijke mijlpaal is bereikt: het scannen van alle openbare akten van de burgerlijke stand van heel Noord-Brabant is voltooid! Hiermee kunnen we de klant dus direct bedienen met scans, als er weer nieuwe indexen klaar zijn.

Beheer van de collectie

Schimmels, insecten en plaagdieren kunnen een grote bedreiging vormen voor het behoud van onze collectie. Papiervisjes in archief, of schimmel op objecten; ze zijn alles behalve onschuldig en de schade die ze kunnen toebrengen aan de collectie is enorm. Daarom hebben we in 2023 een methode, het zogeheten Integraal Pest Management (IPM) ingevoerd. Met een systematische aanpak monitoren we de omstandigheden in onze depots op eventuele verstoringen of bedreigingen die de collectie zouden kunnen aantasten. Naast temperatuur en luchtvochtigheid wordt ook de aanwezigheid van plaagdieren en schimmels gemonitord, en kan -waar nodig- direct worden ingegrepen. Nieuw binnengekomen archief wordt gecontroleerd op vuil en ongedierte en vervolgens schoongemaakt. Hiervoor is een speciale kast aangeschaft, waarin het materiaal veilig en onder afzuiging kan worden gereinigd.

Bij de nieuwe aanwinsten komen we ze nog steeds tegen: charters. Dit zijn belangrijke documenten uit de middeleeuwen of vroegmoderne tijd, die geschreven zijn op perkament. Om deze goed te kunnen bewaren is het van belang dat ze worden gevlakt, zodat er geen scheuren in de vouwen kunnen ontstaan. Restauratieatelier DP Conservation heeft in 2023 een honderdtal charters behandeld, zodat deze gedigitaliseerd en daarna op een passende manier beschermd kunnen worden.

Adviseur beheer en behoud

Cato van Breugel

"Als specialist beheer en behoud is het mijn taak om voor de materiële staat van de BHIC collectie te zorgen. Een veel voorkomend onderdeel hiervan is het schoonmaken van archiefstukken. Archiefstukken zijn vies doordat ze misschien in het verleden niet goed geborgen zijn geweest, of doordat er strooizand is gebruikt om de inkt mee te drogen. Het is bevorderlijk voor de materiële staat als dit vuil wordt verwijderd door middel van roetsponzen. Dan kunnen we nog járen van onze collectie genieten!"

Depotcapaciteit

Om te waarborgen dat er voldoende ruimte beschikbaar blijft voor de plaatsing van nieuwe archieven is onderzocht welke archiefblokken van het Rijk verhuisd zouden kunnen worden naar het Rijksarchiefdepot in Emmen. De rijksexemplaren van de akten van de burgerlijke stand worden daarom versneld gedigitaliseerd, zodat deze op afstand kunnen worden bewaard.

Hoofd inhoudelijk- en materieel beheer

Joost Salverda

"Door de verwachte instroom en de beschikbare capaciteit van onze depots goed te monitoren, kunnen we er voor zorgen dat er voldoende ruimte beschikbaar blijft. Zo kunnen we nieuwe archieven die onze partners overbrengen plaatsen op de Citadel."

200 jaar Reclassering

In 1823 werd het Genootschap tot zedelijke verbetering der gevangenen opgericht. Hiermee werd de basis gelegd voor de huidige Reclassering Nederland. Het 200-jarig bestaan van deze organisatie werd in 2023 groots gevierd. Daarbij was er ook ruime aandacht voor het archief van de reclassering, dat al sinds de jaren '80 van de vorige eeuw in beheer is bij het BHIC. De heer Henk Beukers speelde daarbij een grote rol als kenner van dit rijke archief. Hij heeft zich al sinds eind jaren '70, eerst als medewerker van de reclassering en later als vrijwilliger ingespannen voor het beheer van dit archief.

Henk Beukers bezig in 'zijn' archief op onze Citadel (foto Reclassering Nederland)

Hilde Jansma (l) en Lisette Kuijper (r) beiden studiezaalmedewerker bij het BHIC. (foto Marc Bolsius)

Service met een smiley

Hoofd publieksdiensten, Christian van der Ven, hier tijdens een bijeenkomst van het fellowship-programma. (foto Ben Nienhuis)

Publieksdiensten

In 2023 werd onze website www.bhic.nl maar liefst 1.365.593 keer bezocht; een mooie groei van 5% ten opzichte van 2022. En nog altijd meten we ons zo met de grootste archieven in Nederland. Naast de hoofdwebsite (met zoekmachines, verhalen en thema's, zoals over het waterrijke verleden van Brabant) beheert het BHIC bovendien een aantal afzonderlijke thematische websites (zoals over het Rijke Roomse Leven of de geschiedenis van bekende Brabantse merken en industrieën) die samen nog eens circa 319.000 keer werden bezocht. Het digitale publieksbereik van het BHIC is daarmee – we mogen wel zeggen als vanouds – enorm.

Tegelijkertijd plaatsen we hier de kanttekening die we in het jaarverslag van 2022 al aankondigden: we zitten wat cijfers betreft volop in een overgangsperiode. Sinds de start van het BHIC is het belangrijkste kengetal waaraan we het succes van onze publieksfunctie aflezen, het bezoekcijfer aan de website geweest. Dat cijfer blijft belangrijk, maar daarnaast zijn steeds vaker ook andere cijfers nodig. Als mensen hun dossiers gescand en wel in de mailbox ontvangen, klikken ze immers niet meer op de website rond. Zo zijn er ook mensen die films aanleveren voor BrabantinBeelden, mensen die hun kostschoolverleden aan ons toevertrouwen of jonge onderzoekers die via een fellowship de Brabantse geschiedenis verrijken met nieuwe verhalen. Allemaal resultaten die we niet vertaald zien in het bezoekcijfer aan de website.

Podcast

Of neem onze podcast. Niet iedereen wil de archieven zelf onderzoeken, maar veel mensen willen wel degelijk over de geschiedenis van Brabant horen. Soms heel letterlijk, door naar onze podcast *Het geheugen van Brabant* te luisteren, te vinden in ieders favoriete podcast app. Dat luisteren kan op iedere tijd en plaats, thuis of onderweg. Een aflevering per keer of lekker alles *bingen*. Bovendien geeft een podcast aan ons als BHIC de kans om ook de minder bekende verhalen van het Brabantse verleden te vertellen. Zoals over Brabantse slachtoffers van de Watersnoodramp van 1953, maar ook over Brabantse televisiepioniers. Of het verhaal van de allereerste vrouwelijke burgemeester van Nederland: de Brabantse Truus Smulders-Beliën (van wie we zelfs stemgeluid terugvonden!). En van de middeleeuwse boekenwurm Arlenius (naar wie we samen met Wim Daniëls op zoek gingen).

In 2023 werden onze podcasts circa 28.000 keer gedownload. En dat is een stijging van ruim 80% ten opzichte van 2022. Een steeds groter bereik dus, dat je evenwel niet terugziet in het bezoekcijfer van de website. Bovendien is de podcast ook een voorbeeld van een echt eigen kanaal van het BHIC. Meer dan ooit maakte afgelopen jaar namelijk duidelijk dat je als belangeloze overheidsorganisatie niet afhankelijk wil zijn van commerciële *big tech* om je publiek te bereiken. De podcast is een relatief nieuwe manier waarop we Brabanders direct aan ons verbinden, met verhalen die wij zelf belangrijk vinden om te vertellen. Al veel langer maken we daarvoor trouwens gebruik van bijvoorbeeld een maandelijkse digitale nieuwsbrief, met inmiddels bijna 7.500 abonnees.

Podcastmaker

Marilou Nillesen

"Liefdevol en hartverscheurend. Dat zijn de brieven die de jonge piloot Dick Winterdijk en zijn verloofde Beppie Meier naar elkaar schreven. Hij vanuit de gevangenis in Haaren, zij aan haar houten bureautje thuis in Vught. Want het was oorlog.

Toen collega Paul me vertelde over deze brieven die hij in handen had gekregen, wist ik meteen: dit verhaal móet verteld worden! In onze podcast kon ik Bep en Dick weer even samenbrengen. En ja, ik kreeg echt kippenvel bij hun laatste woorden..."

Podcast 'Afscheidsbrieven uit de oorlog'

Scannen op verzoek

Nog zo'n voorbeeld van verschuivingen in publieksdiensten: de studiezaal is al lang niet meer de belangrijkste plek waar archief wordt geraadpleegd. Digitaal is er: scannen op verzoek. Deze service wordt gebruikt door ambtenaren die snel dossiers uit het archief nodig hebben, heemkundigen die de geschiedenis van hun gemeente onderzoeken, burgers die bouwtekeningen opvragen enz. Zij drukken vanuit huis op de aanvraagknop en meestal binnen twee werkdagen (voor ambtenaren en aanvragers van bouwtekeningen) of twee weken (voor andere aanvragen) zijn de gewenste dossiers gescand, toegestuurd en online raadpleegbaar.

Van deze service wordt heel veel gebruik gemaakt. In 2023 werden in totaal in onze eigen scanstraat 13.317 inventarisnummers (van middeleeuwse boekbanden tot moderne zaakdossiers) gescand; alles bij elkaar meer dan een miljoen scans. Extra bijzonder is dat deze dienst voor een groot deel wordt geleverd door medewerkers met een zogenoemde 'afstand tot de arbeidsmarkt'. Onze collega's achter de scanners werken namelijk via IBN bij het BHIC.

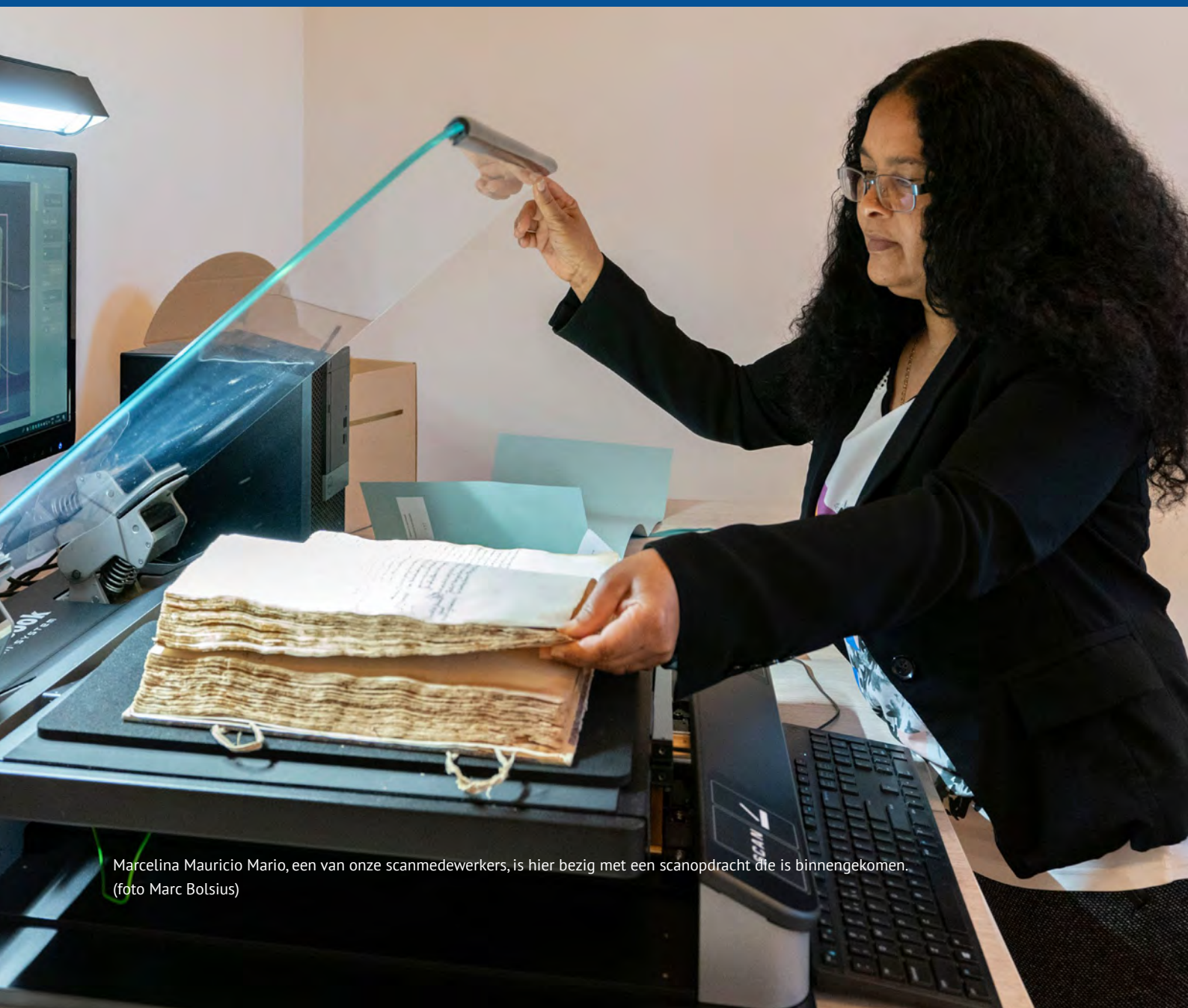

Marcelina Mauricio Mario, een van onze scanmedewerkers, is hier bezig met een scanopdracht die is binnengekomen. (foto Marc Bolsius)

Studiezaal-bezoek

Waar laat 'scannen op verzoek' de aloude studiezaal? Welnu, het bezoek aan de studiezaal bleef in 2023 ten opzichte van 2022 vrijwel stabiel: 1.318 om 1.343 bezoeken. Maar hoewel het meeste onderzoek tegenwoordig online gebeurt en de meeste vragen digitaal worden gesteld, is het belang van de studiezaal gek genoeg wel gegroeid. Om te beginnen kúnnen sommige archiefstukken simpelweg niet via internet raadpleegbaar gemaakt worden, namelijk de beperkt openbare dossiers. Dit betreft bovendien niet zelden gevoelige, persoonlijke informatie, waarbij de ondersteuning – en steun – van studiezaalmedewerkers hard nodig is. Daarnaast is overheidsarchief taaie kost, waar een burger vaak een helpende hand bij kan gebruiken. Voor die hulp en aandacht is tegenwoordig ook ruimte, omdat veel voorkomend onderzoek – zoals naar voorouders – voortaan digitaal plaatsvindt.

Wel is de organisatie van het studiezaalbezoek veranderd, zoals door vaker op afspraak te werken dan op zoete inval. Bovendien hebben we nu extra tijd voor het meewerken aan bijzondere verzoeken; zo stonden twee studiezaalmedewerkers voor de camera om in de televisieserie Brabantse Merken (op Omroep Brabant) de geschiedenis van Hero en Iduna te belichten aan de hand van bijzondere archiefstukken. En ook is er extra tijd voor het begeleiden van wetenschappelijk onderzoek en groepen studenten. Vooral die studenten kunnen vaak wel wat extra hulp gebruiken in het leren opsporen, doorzoeken en interpreteren van archieven.

Criminaliteit in oorlogstijd

Want het BHIC heeft de kennis en collectie om een sterke speler in het wetenschappelijke onderzoeksveld te zijn. Onze samenwerking met de Radboud Universiteit in Nijmegen in het project *Alledaagse criminaliteit tijdens de Tweede Wereldoorlog* is daarvoor illustratief: Jan Julia Zurné onderzoekt in dit door het Mondriaanfonds ondersteunde project hoe de houding van burgers en justitie ten opzichte van alledaagse criminaliteit (zoals fietsendiefstal) onder oorlogsomstandigheden veranderde, welke gevolgen dit had voor de berechting van criminaliteit en of deze ontwikkeling na de oorlog tot blijvende veranderingen in ons denken over recht en berechting heeft geleid.

Grote series gescande strafvonnissen en procesdossiers zijn met behulp van een speciaal ontwikkelde *tool* woord voor woord doorgepluisd. In 2024 zal dit onderzoek uitmonden in een boekwerk en een publieksdag. Maar nu al onderzoeken groepen studenten regelmatig in het kader van werkcolleges de bronnen die mede dankzij dit project doorzoekbaar zijn gemaakt. Toegankelijkheid van archieven, onderwijs en onderzoek gaan zo hand in hand.

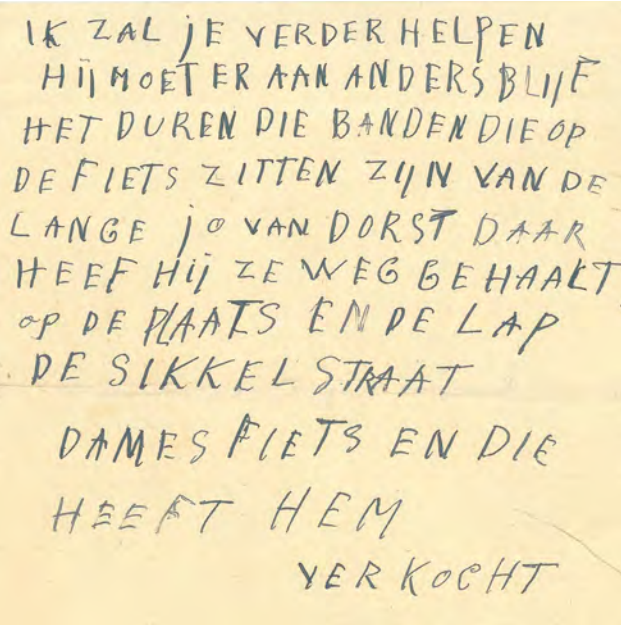
IK ZAL JE VERDER HELPEN
HIJ MOET ER AAN ANDERS BLIJF
HET DUREN DIE BANDEN DIE OP
DE FIETS ZITTEN ZIJN VAN DE
LANGE JO VAN DORST DAAR
HEEF HIJ ZE WEG GEHAALT
OP DE PLAATS EN DE LAP
DE SIKKEL STAAT
DAMES FIETS EN DIE
HEEFT HEM
VERKOCHT

Anoniem briefje van Cornelis Schaerlackens, een bewijsstuk in de zaak van een gestolen fiets afkomstig uit de vonnissen van de rechtbank van Breda. (collectie BHIC)

Ontdek het verleden in de schatkamer van Brabant

Het gezin Linders uit de Julianastraat in Mill omstreeks 1930. De heer Linders was postbode in Mill. (fotocollectie BHIC)

Genealogisch centrum

Wie tot enkele jaren geleden nog massaal de studiezaal bezochten, maar er tegenwoordig nog slechts met een vergrootglas te vinden zijn, zijn zoals gezegd genealogen – ofwel stamboomonderzoekers. Genealogie is niet het terugzoeken van namen, plaatsen en data; nee, het is in zijn diepste wezen antwoord krijgen op de vraag: *van wie bende gij d'r inne?* Waar hoor ik bij? Waar liggen mijn wortels? Stamboomonderzoek is identiteitsonderzoek, zelfs -beleving. En leidt tot verbinding met familie en met de regio waar je vandaan komt. Vaak mondt onderzoek naar je voorouders daarom uit in een onderzoek naar je dorp of stad; de plek waarmee je door de geschiedenis verbonden bent, en waarmee je je verbonden voelt. Lokale binding dus door een kennismaking met je familie van toen. Daarom heeft het BHIC ook de ambitie om hét centrum voor genealogisch onderzoek in Noord-Brabant te worden – of eigenlijk te blijven. Aan die opdracht is ook het afgelopen jaar flink gewerkt.

Niet in de minste plaats door onze vrijwilligers, die helpen bij het invoeren van oude akten in de computer. Onze zoekmachine bevatte eind 2023 al bijna 23 miljoen (!) persoonsgegevens; historische big data dus – alleen het Amsterdamse stadsarchief heeft een grotere database (en dat scheelt niet eens zo veel). Maar niet alleen wordt de database gevuld, ook worden de akten gescand. Zoals u eerder al in dit verslag heeft gelezen, hebben we afgelopen jaar een ambitieus, meerjarig project afgerond waarbij de gehele Brabantse burgerlijke stand is gedigitaliseerd (tot zover openbaar tenminste). En stuiten onderzoekers bij het bestuderen van al die akten op problemen, dan kunnen ze elkaar helpen op onze fora: in 2023 werden er zo meer dan 7.500 berichten en reacties geplaatst op onze website, en nog eens meer dan 5.000 op *Wat staat daer?* (www.watstaatdaer.nl) Op die laatste website, waarin het BHIC als mede-initiatiefnemer samenwerkt met verschillende andere Nederlandse én Vlaamse archiefdiensten, kunnen onderzoekers elkaar helpen met paleografie; het lezen van oude handschriften.

Brabant in Beelden

Met BrabantinBeelden heeft onze provincie sinds eind 2021 weer een heus Brabants foto- en filmarchief binnen de grenzen. Op de gelijknamige website www.brabantinbeelden.nl kan iedereen in beeld en geluid de geschiedenis van onze provincie en gemeenten doorzoeken én beleven. Met vanaf de start al de grootste historische filmdatabase van Brabant, maar ook beeldverhalen die het lokale verleden van stad en dorp belichten.

Hoewel dit project de ambitie en het initiatief is van het BHIC, hebben we steeds nadrukkelijk samenwerking gezocht met andere collectie beherende instellingen (zoals archiefdiensten en heemkundekringen) maar ook met particulieren, die vaak op zolders of in kasten nog oude filmrollen hebben liggen. Vaak uniek materiaal voor de plaatselijke geschiedenis. Door samenwerking zetten we onze middelen effectief in en bereiken we het meest. De films van Regionaal Historisch Centrum Eindhoven en Regionaal Archief Tilburg waren al te vinden via 'onze' site. Het is niet vreemd dat daarnaast ook de Brabant-Collectie – tot 2017, toen deze offline ging, nog beheerder van de Film- en Fotobank Noord-Brabant – in 2023 is gaan samenwerken met BrabantinBeelden.

Beeldredacteur

Mathilde Min

"Niet alleen de jonge koningin Wilhelmina zelf was op 14 juli 1913 een bezienswaardigheid, ook de uitvinding waarmee het koninklijke bezoek werd vastgelegd zorgde voor verwondering in het centrum van Den Bosch: een imposante filmcamera.
Turend naar de filmbeelden en speurend in oude kranten ging ik op zoek naar het verhaal achter deze oudste bewegende beelden van Brabant. Samen met collega's van Erfgoed 's-Hertogenbosch waande ik me echt heel even in een andere tijd."

Koninklijk bezoek aan den Bosch in 1913

De resultaten van BrabantinBeelden vertalen zich onder andere in bezoek aan de website: in 2023 bijna 117.000 bezoeken. Maar dat is niet het enige. Belangrijk is vooral dat afgelopen jaar meer dan 1.100 historische Brabantse films zijn gered voor de toekomst. Van oude dorpsbeelden, familiefilms en bedrijfsfilms tot films van de bevrijding, van protestacties en harmonieën. Allemaal films die zijn geacquireerd, geïnventariseerd, gedigitaliseerd en beschreven, waarover de auteursrechten zijn geregeld en gebruikslicenties afgesproken. En natuurlijk werd in 2023 ook de fotocollectie aangevuld met bijzondere beelden. Zoals ruim 5.000 foto's van de bekende Veghelse fotograaf Johan van Eerd (1917-1980). In zijn collectie zien we bijvoorbeeld nooit eerder vertoonde beelden van de mobilisatie in 1939 in Veghel, Boekel en Zijtaart. De gebeurtenissen rond de operatie Market Garden had hij bij toeval vastgelegd; hij pakte meteen zijn camera en ging op pad. Deze en veel meer films en foto's van BrabantinBeelden worden door talloze mensen gezien; ze worden namelijk volop gebruikt in programma's van Omroep Brabant en het regionale Dtv, maar ook landelijke televisieprogramma's als *Andere Tijden* en *Nederland op Film*.

Wie de kamer van Joost Hoedemaeckers binnenloopt, onze beheerder audiovisuele collecties BrabantinBeelden, ziet hem vaak bezig met oude films. "Ze geven een waardevolle kijk op een voorbije tijd". (foto Marc Bolsius)

Queer Brabant

Ondanks dat uit een gebruikersonderzoek in 2022 bleek dat het publiek dat we als BHIC bereiken meer divers is dan ooit wat betreft leeftijd, geslacht en opleidingsniveau; het is nog lang niet divers genoeg. Het is nog lang niet een reële weerspiegeling van de maatschappij. En willen we dus daadwerkelijk ons predicaat *het geheugen van Brabant* waarmaken, dan is er werk aan de winkel. Iedere Brabander moet zich in ons 'geheugen' weten te herkennen.

En er is ook werk verzet. In navolging van onze thema's *Rebellerende Vrouwe*n (over de Tweede Feministische Golf in Brabant) en *Protest in Brabant* (over de Brabantse kraak- en vredesbeweging) is in 2023 hard gewerkt aan het thema *Queer Brabant* (www.bhic.nl/queer). De queer gemeenschap van Brabant (met queer bedoelen we iedereen die niet heteroseksueel en/of cisgender is; mensen die zich prettig voelen bij het geslacht dat ze bij geboorte hebben gekregen) bestaat bij uitstek uit mensen die al sedert eeuwen in de archieven niet, eenzijdig of slechts negatief zijn gerepresenteerd.

Masterstudenten Maxime van Loenhout (Universiteit Utrecht) en Roxanne Lokin (Uppsala University), inmiddels allebei afgestudeerd, hebben daarom in opdracht van het BHIC gewerkt aan een online zoekwijzer. Daarmee krijgen geïnteresseerden hulp bij het onderzoeken van de queer geschiedenis van Brabant. In welke archieven kun je zoeken, welke begrippen kun je hanteren en wat is allemaal handig om te weten voor je begint aan je onderzoek? Door het aanbieden en duiden van bronnen hopen we onderzoek naar LHBTIQ+ in onze archiefcollectie te stimuleren. Zo laten we zien hoe divers Brabant daadwerkelijk is. En dragen we bij aan maatschappelijke binding en onderlinge verbondenheid; dragen we bij aan het unieke verhaal van ons Brabant, in alle geuren en kleuren.

Theo Verbruggen tijdens Roze Zaterdag. (fotocollectie BHIC)

Fellowships

Dat laatste is ook een doel van de *fellowships* – zeg maar beurzen – die in 2022 het levenslicht zagen: jonge onderzoekers krijgen daarmee de kans om nieuwe inzichten te halen uit oude archieven. Zo stimuleren we wetenschappelijk onderzoek in ons archief, helpen talentvolle historici op weg in hun carrière, bouwen aan een netwerk van wetenschappers rond het BHIC én schrijven gaandeweg Brabantse geschiedenis – belangrijk, want geplaatst tegenover, of minstens nóást het overwegend Hollandse perspectief op de Nederlandse geschiedenis.

In maart 2023 presenteerden onze eerste fellows, Rosalie Versmissen en Felix Bosch, de resultaten van hun onderzoek tijdens een symposium. Rosalie bestudeerde de verschillende manieren waarop Brabantse plattelandsbewoners in de zeventiende eeuw collectief invloed uitoefenden op het bestuur en de gemeenschap en wat dit zegt over hun relatie tot de lokale overheid en elkaar. Felix onderzocht hoe de Bossche volksvertegenwoordiger Jonkheer A.F.O. van Sasse van Ysselt tussen adellijke onafhankelijkheid en lokale vertegenwoordiging balanceerde, terwijl hij in diverse volksvertegenwoordigingen de Brabantse belangen verdedigde.

Projectleider

Thijs de Leeuw

"Mooi vind ik dat we niet het BHIC of de bronnen centraal stellen, maar juist de fellows. Ze mogen bijvoorbeeld een geheel eigen voorstel indienen. En hun eindproduct bepalen. Persoonlijk denk ik dat dit de kracht van onze fellowships is: nieuwe talenten krijgen zelf de teugels in handen.
En doen zo niet alleen ervaring op met onderzoek en archieven, maar krijgen ook de kans om de start van hun carrière naar eigen smaak en inzicht vorm te geven. Kortom, we stimuleren eigenaarschap."

Fellowship Programma BHIC

In september presenteerden Laura Brinkhorst en Nadeche Diepgrond hun onderzoek. Laura onderzocht aanpassingen van de Osse politie aan veranderende maatschappelijke verwachtingen. Dit deed ze aan de hand van drie thema's: inclusie en diversiteit, de politieagent als ambtenaar en burger, en interactie met burgers. Nadeche onderzocht de geschiedenis van ziekte, gezondheid en sterfte, eveneens in Oss, aan de hand van de overlijdensregisters ten behoeve van de sterftestatistiek, overlijdensakten van de burgerlijke stand en gemeenteverslagen uit de collectie van het BHIC. Vier onderzoeken die nieuwe inzichten verschaften en bovendien op een volle zaal belangstellenden mochten rekenen. De resultaten (papers, podcasts, verhalen enz.) zijn op onze website te vinden (www.bhic.nl/fellowships).

Tot slot

Nog altijd veel publiek, een meer divers publiek, maar ook tevreden publiek? Als we de vele reacties van mensen mogen geloven wel; ze zijn onveranderd blij met onze *keigoeie* dienstverlening, digitaal en op de studiezaal, maar vooral met – en daarmee besluiten we dit hoofdstuk over onze publieksdiensten – de persoonlijke aandacht die wij hebben voor de mens achter de vraag, juist ook digitaal. Meest sprekende voorbeeld daarvan is ook nu nog onze chatservice (in 2023 weer 7.100 vragen beantwoord, iets meer dan in 2022): geen kunstmatige intelligentie, maar een vriendelijke archiefmedewerker die jou tijdens je zoektocht door onze archieven en informatie terzijde staat. Een betrouwbare hulp. Service met een *smiley*.

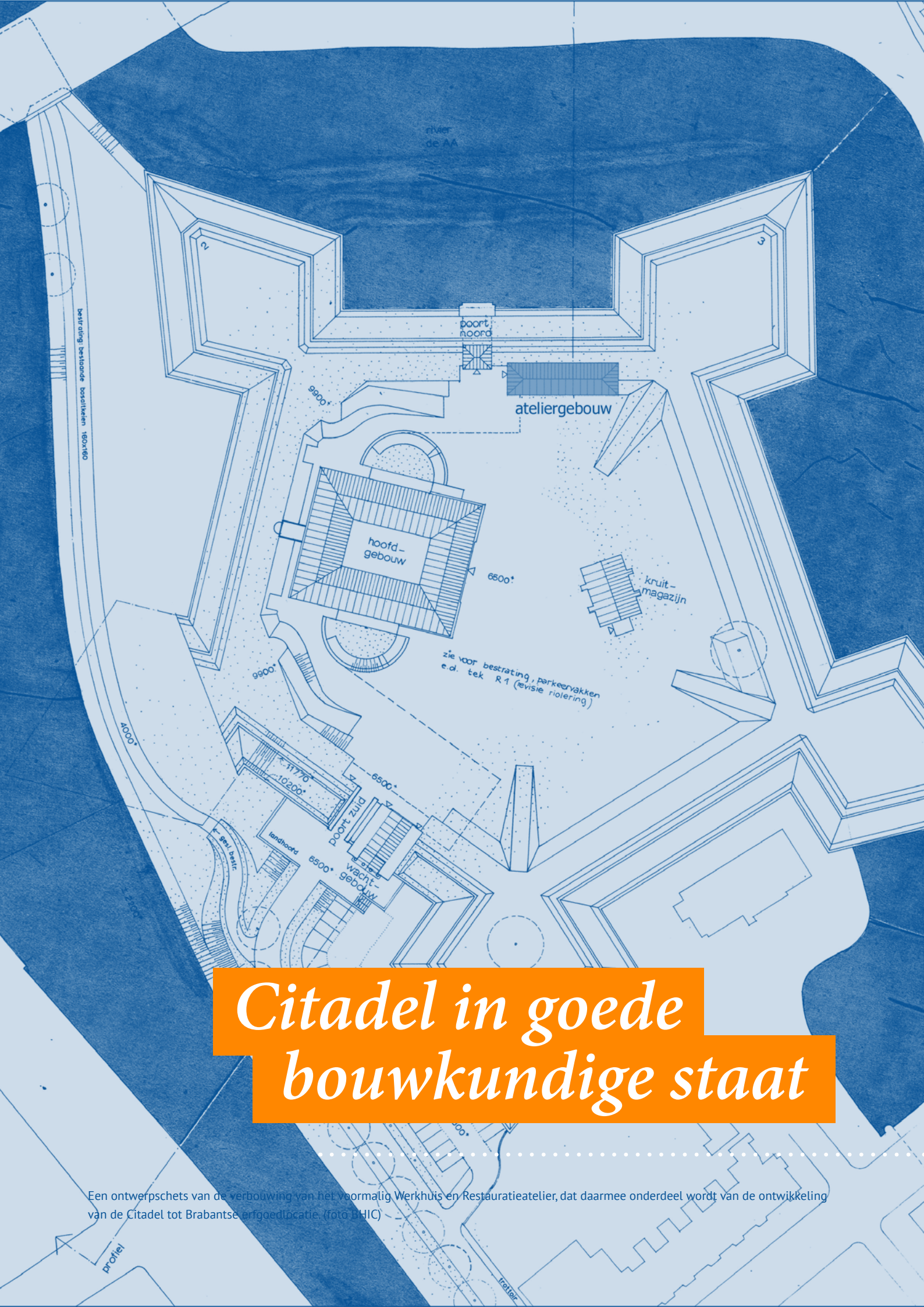

Citadel in goede bouwkundige staat

Een ontwerpschets van de verbouwing van het voormalig Werkhuis en Restauratieatelier, dat daarmee onderdeel wordt van de ontwikkeling van de Citadel tot Brabantse erfgoedlocatie. (foto BHIC)

Gebouwenbeheer

De Citadel

Het Rijk is eigenaar van de Citadel, maar het BHIC is verantwoordelijk voor het onderhoud en de instandhouding ervan. Naast het reguliere onderhoud van het terrein, de gebouwen en de installaties, is dit jaar een nieuwe inbraakinstallatie opgeleverd. De planvorming om het voormalige restauratieatelier om te vormen tot kantoorruimte en te verhuren aan een partij die past bij de bestemming en profilering van de Citadel is grotendeels gereed. Begin 2024 wordt de laatste hand gelegd aan het Technisch Ontwerp.

Dit jaar zijn er naast de jaarlijkse wettelijke inspecties voortkomend uit milieuverplichtingen en veiligheid, zoals verwarming, koeling, brandmeldinstallatie, blusmiddelen, liften en noodverlichting, twee grotere inspecties uitgevoerd: de NEN 3140 (5-jaarlijks, elektrotechnische installaties) en de bouwkundige inspectie door Monumentenwacht (tweejaarlijks). De uitkomsten van beide inspecties zijn positief. Monumentenwacht is zeer te spreken over de goede bouwkundige staat waarin de Citadel zich bevindt en geeft aan dat de bevindingen die voortkomen uit de inspectie van 2021 zijn opgepakt en hersteld. Bij de NEN 3140 inspectie zijn drie bevindingen direct opgepakt en verholpen. De overige bevindingen voortkomend uit de NEN 3140 inspectie hebben een lagere prioriteit en hiervoor wordt een plan van aanpak opgesteld in samenwerking met de gedelegeerd installatieverantwoordelijke.

In 2023 zijn we aan de slag gegaan met de resultaten van het uitgevoerde onderzoek (EPA-U, Energie Prestatie Advies Utiliteitsgebouwen) naar mogelijke verduurzamingsmaatregelen.

Adjunct-directeur

Adrie Wijgers

"Het BHIC is gehuisvest in een monumentaal pand. Verduurzaming van dit gebouw is niet eenvoudig, maar dat wil niet zeggen dat wij hieraan geen aandacht besteden. Integendeel, waar mogelijk doen wij aanpassingen en maken wij gebruik van de kennis en expertise van bijvoorbeeld het Rijk en Monumentenwacht Noord-Brabant."

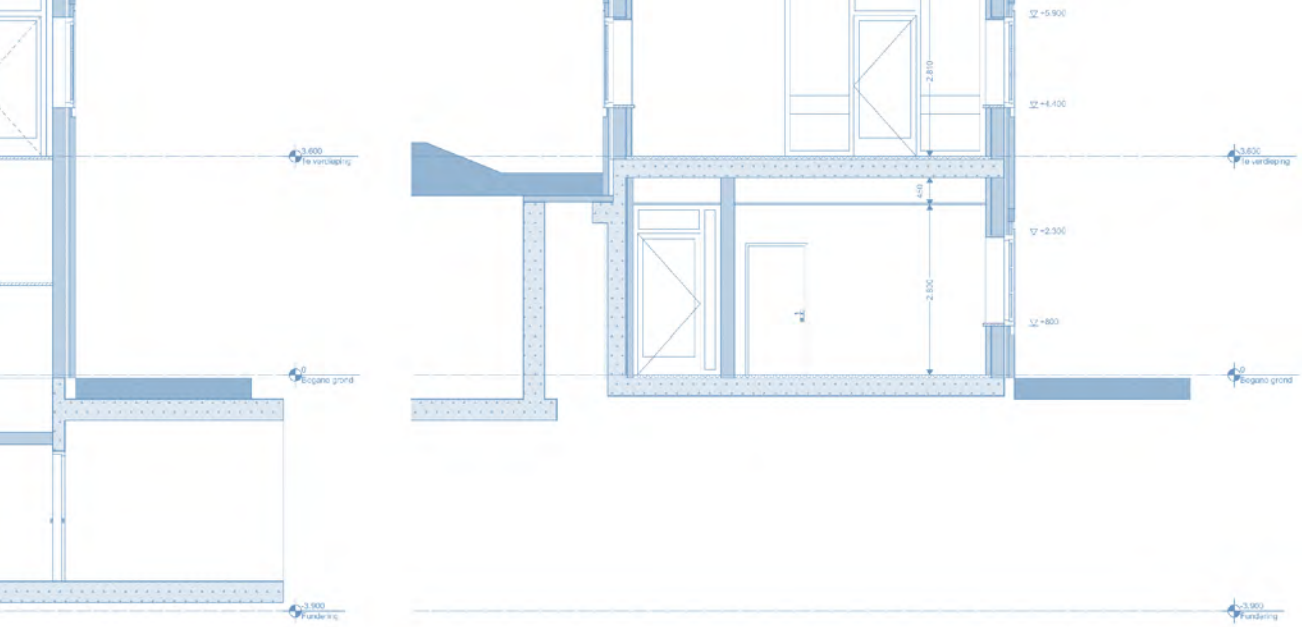

Verduurzaming

Het BHIC is gevestigd in een monumentaal pand. Het is niet gemakkelijk om dit gebouw te verduurzamen. Dat komt enerzijds door de monumentale status en anderzijds door het feit dat wij huurder zijn. Toch heeft dit zeker onze aandacht. We kijken onder meer naar aanpassingen en maken gebruik van de kennis en deskundigheid van bijvoorbeeld het Rijk en Monumentenwacht Noord-Brabant.

De doelstelling van het genoemde EPA-U onderzoek is te komen tot een verbetering van ons installatieconcept en zo optimaal mogelijk te verduurzamen en ons energieverbruik verder te reduceren. Er zijn zes aanbevelingen gedaan en globaal doorgerekend. De volgende stap was deze uit te werken, waarbij we ons bij de prioritering richten op hetgeen snel te realiseren is. Bij de verduurzamingsmaatregelen werden genoemd: bijstellen stooklijnen, ledverlichting, ventilatie, infiltratie, HR++glas en warmtepomp.

In 2023 zijn de instellingen in het gebouwbeheersysteem gecontroleerd, waar nodig aangepast en worden aandachtspunten nader onderzocht. Uiterlijk in 2026 hebben wij een Energie Management Systeem (EMS) geïmplementeerd voor een professionele monitoring van het energieverbruik.

Ten aanzien van het volledig overschakelen naar ledverlichting is dit jaar een inventarisatie uitgevoerd van het gehele complex. We willen dit project in 2024 uitvoeren. Voor de maatregel ventilatie (en inregeling luchtbehandeling) zijn we per 1 januari 2023 overgestapt naar een nieuwe filterleverancier. Voor de infiltratie is er een thermografisch onderzoek uitgevoerd van de gevels en het dak door Monumentenwacht Noord-Brabant. Hieruit bleken géén noemenswaardige energielekken. De mogelijke vervanging van het glas naar HR++ wordt geparkeerd. De huidige beglazing heeft voorzetramen en deze maatregel blijkt uitstekend te werken.
Een warmtepompinstallatie zal worden toegepast in de aanstaande verbouwing van het voormalig Restauratieatelier. Dit gaat ons veel informatie opleveren, die wij goed kunnen gaan gebruiken bij mogelijke toepassing daarvan in het hoofdgebouw.

Energiekosten

Een belangrijk aspect bij het uitvoeren van onze wettelijke taak is het in goede staat houden van de overgedragen fysieke archieven. In de Archiefwet en daaruit voortvloeiende Archiefregeling zijn eisen vastgelegd over het klimaat in de archiefdepots. In de begroting 2023 is deels geanticipeerd op de stijgende energiekosten. We zijn in 2023 geconfronteerd met een flinke overschrijding, die echter binnen de exploitatie van 2023 kon worden opgevangen.

Zoals hierboven beschreven zijn we gestart met verduurzamingsmaatregelen om ook het energieverbruik terug te dringen. Kijkend naar de verbruikscijfers lijken we daar een goede start mee te hebben gemaakt. Het gasverbruik is in 2023 gedaald met 5,6% ten opzichte van 2022. Wel is het zo dat het gasverbruik substantieel beïnvloed wordt door het wel of niet hebben van een strenge winter. De klimaatinstallaties van het BHIC, waarmee ook het klimaat van de depots 24/7 wordt geregeld, worden voor een belangrijk deel elektrisch aangestuurd.

De kosten van elektra zijn in de begroting ook hoger dan de kosten van gas. Het elektraverbruik is in 2022 ten opzicht van 2021 met 3,2% gedaald. In 2023 daalde het verbruik opnieuw, ten opzichte van 2022 met 4,4%.

In de kadernota 2024 is aangegeven dat we nog steeds geconfronteerd worden met hogere energiekosten dan voorheen. Het BHIC heeft dit niet doorberekend aan de deelnemers. Het is niet de bedoeling om de meer dan normale kostenstijgingen, veroorzaakt door de forse loon- en prijsstijgingen door te berekenen in een extra bijdrage. Het is de inzet in de begroting alle stijgingen op te vangen met de berekende indexering van de bijdrage. Voor 2024 wordt er weer tegen nieuwe tarieven ingekocht door het Rijks Vastgoed Bedrijf en gezien de huidige marktprijzen hopen we op lagere prijzen. Bij dit scenario blijven de extreem hoge kosten beperkt tot 2023.

Energieverbruik BHIC in de afgelopen jaren:

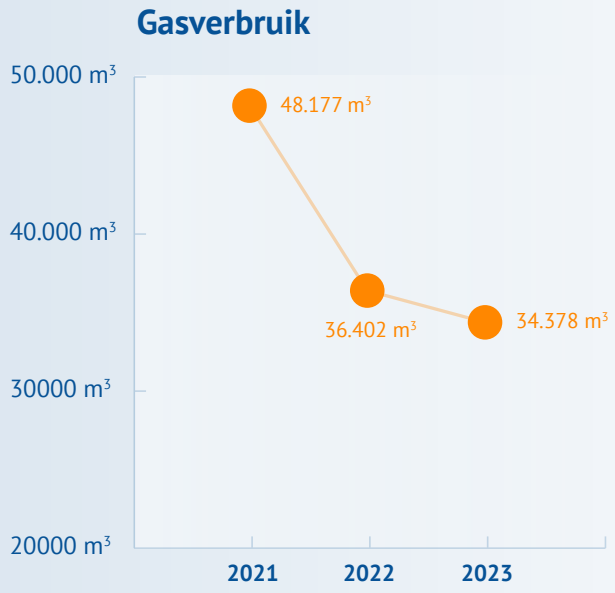

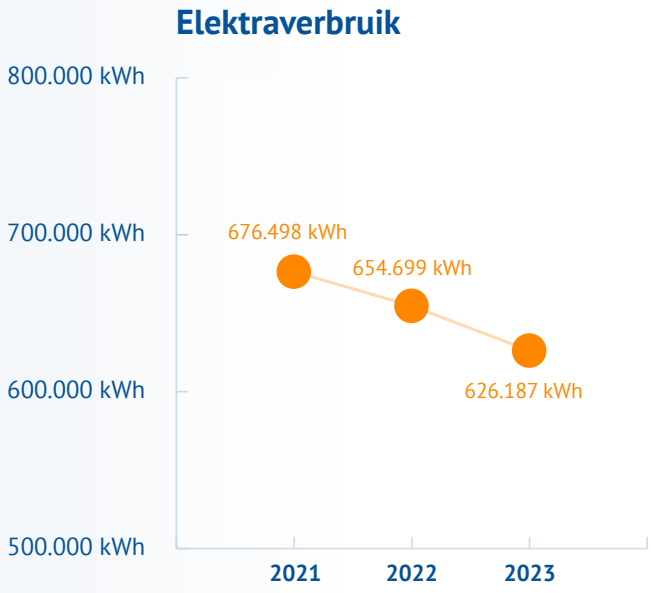

Locatie Grave

Het BHIC is eigenaar van een locatie in Grave en daarmee volledig verantwoordelijk voor het onderhoud en de instandhouding ervan. Samen met de gemeente Land van Cuijk en Mooiland wordt deelgenomen aan de vve Zuid-Ooster voor het uitvoeren van de taken rond de gezamenlijke installaties en bouwkundige zaken. Naast het reguliere onderhoud van de gebouwen en de installaties, zijn dit jaar beide stoombevochtigers in onze eigen twee depots vervangen.

De begane grond van de locatie is tijdelijk verhuurd aan Mooiland in verband met een interne verbouwing. De verhuur van depotruimte wordt voortgezet. Voor wat betreft de toekomstige bestemming van het pand, trekken we gezamenlijk op met de andere eigenaren. Dit lijkt voor de lange termijn de beste keuze.

Erfgoedlocatie

Het afgelopen jaar zijn de eerste stappen gezet in de verbouwing van ons voormalig Restauratieatelier. Eind 2024 willen we het pand opleveren aan de beoogd huurder Erfgoed Brabant. Hun doelstelling om het Provinciale Kennis- en Expertisecentrum voor Erfgoed te zijn, sluit aan bij onze missie en doelstelling. Voor beide organisaties is het 'buren' worden een ingrijpende stap: Voor Erfgoed Brabant betekent het een daadwerkelijke verhuizing naar een andere locatie in de stad. Maar ook wij zullen moeten wennen aan een andere organisatie op "ons" terrein. Het afgelopen jaar is er daarom veel tijd geïnvesteerd in een wederzijdse kennismaking tussen de beide organisaties. Die kennismaking had een breed karakter waarbij alle lagen van de organisatie werden betrokken. Wellicht is het in de toekomst mogelijk om, bijvoorbeeld met heemkundekringen, gezamenlijk projecten te organiseren. Deze eerste verkennende fase met betrekking tot de verhuizing heeft uiteindelijk geleid tot een gezamenlijk ondertekende intentieverklaring namens beide directies en besturen. Daarmee zijn we in een minder vrijblijvende fase aanbeland.

De herinrichting van het voormalig Restauratieatelier maakt onderdeel uit van onze plannen om de Citadel te laten uitgroeien tot een Brabantse Erfgoedlocatie met een uniek historisch karakter. Van dwangburcht van de Oranjes tijdens de Opstand tot militaire legerplaats in de tijd van de Fransen. Een willekeurige bezoeker moet er iets van mee (kunnen) krijgen. Het afgelopen jaar zijn daarvoor de eerste gesprekken gevoerd met partijen die ons daarin kunnen ondersteunen en faciliteren. Dat vergt een specifieke expertise waar wij geen ervaring mee hebben. In de loop van 2024 moet dit resulteren in een definitieve keuze voor de meest geschikte partij die ons daarbij gaat adviseren. Deze visie - om uit te groeien tot een Erfgoedlocatie - sluit aan bij de stedenbouwkundige ontwikkeling van de Bossche Stadsdelta met daarin onder meer het Groot Kruithuis en het Designmuseum. Wij willen geen eiland zijn in de stad: We zijn dan wel niet van de stad, maar bevinden ons wel in de stad. Er zijn om die reden ook gesprekken geweest met de verantwoordelijk projectmanager Johan van Heumen en de landschapsarchitect van 's-Hertogenbosch, William Jans. Zij juichen onze ambities toe en gaven aan betrokken te willen blijven bij de verdere doorontwikkeling.

Een voorstelling van Theaterfestival Boulevard op de Citadel. (foto Karin Jonkers)

Met het aantrekken van een facilitair coördinator is de organisatie op dit moment ook klaar voor deze nieuwe fase. De komende jaren zullen er steeds meer - ook externe - activiteiten gaan plaatsvinden. Daar is nu al een begin mee gemaakt. Zo wordt de Slotmanifestatie van het provincie brede herinneringsproject Namen en Nummers georganiseerd op onze locatie. Op 1 september 2024 herdenken we de Bossche slachtoffers samen met alle holocaustslachtoffers, Sinti en Joden, uit heel Noord-Brabant.
Verder gaan waarschijnlijk Theaterfestival Boulevard en de Tuinsessies de komende jaren ook gebruik maken van de Citadel voor hun voorstellingen. Daarmee zal onze zichtbaarheid verder worden bevorderd.

***Citaat Beleidsplan 2023-2026 '(Ook) Ons Brabant'**
"Dat bredere publiek willen we ook bereiken door middel van onze locatie, de Citadel, een bijzondere parel in de Bossche en Brabantse geschiedenis. Deze dwangburcht vertelt een verhaal op zich. Hier was de bezettingsmacht van de (Protestantse) Oranjes gelegerd om de weerspannige (Katholieke) Bossche inwoners onder de knoet te houden. Het vertelt de geschiedenis van de relatie tussen Holland en de Zuidelijke Nederlanden als één van de bepalende periodes in de vaderlandse geschiedenis. Deze verhalen over de ontwikkeling van Brabant kunnen een verbinding maken tussen de wereld van toen naar de wereld van nu. Van stenen naar stories, zo wordt het omschreven door de Raad van Cultuur en de Raad voor de Leefomgeving en Infrastructuur in hun advies uit 2017 over erfgoedbeleid.

Om onze missie te versterken - om van stones naar stories te gaan - beschikken we over specifieke mogelijkheden. We zijn namelijk niet alleen Archief maar ook 'huurbaas' van een unieke historische locatie en daarmee cultureel ondernemer. Momenteel zijn we aan het verkennen of Erfgoed Brabant de nieuwe huurder van het 'Werkhuis' (het voormalige restauratieatelier) kan worden. Een dergelijke samenwerking biedt volop kansen om onze missie te versterken en de Citadel als erfgoedlocatie van Brabant verder te ontwikkelen".

Klaar voor de toekomst

Vooruitblik

Het is alweer mijn vierde jaar als directeur van deze prachtige organisatie. Nog meer dan toen ik begon ben ik me bewust van het grote belang van een goede informatiehuishouding van de overheid voor de burger. Het archief is daarvan - in dat onderdeel van de rechtsstaat - een essentiële pijler. Die verantwoordelijkheid schept ook verplichtingen. Er kan nooit lichtzinnig mee worden omgesprongen. Daar zijn onze medewerkers zich ook terdege van bewust. Al vertrokken er natuurlijk collega's, gelukkig wisten we dan elke keer weer nieuwe medewerkers te vinden die zich daar betrokken, bevlogen, belangeloos en met dezelfde passie voor willen inzetten.

Bestuurlijk gaat er de komende jaren het nodige veranderen. Het voorstel voor een gewijzigde Gemeenschappelijke Regeling ligt nu bij de raden en algemene besturen van onze deelnemers. Daarin is de rol van onze deelnemers nog steviger verankerd dan in de oude situatie. Voor het eerst krijgen al onze deelnemers daadwerkelijk stemrecht in het nieuw te vormen algemeen bestuur. Dat proces moet eind 2024 kunnen zijn afgerond. Daarmee vervalt ook de rol van onze Rijksbestuurders, ook al blijft het Rijk wel verantwoordelijkheid houden voor het landelijke archiefstel. Dat schept dan ook verplichtingen.

Wij heten niet voor niets Brabants Historisch Informatie Centrum, die rol proberen we zo goed mogelijk in te vullen. Bijvoorbeeld met BrabantinBeelden, waar we proberen samen met zoveel mogelijke Brabantse collega archieven alle beschikbare foto- en filmbeelden te verzamelen en te ontsluiten. Dat initiatief zou in de toekomst kunnen uitgroeien tot hét foto- en filmarchief van Brabant. Maar dat doen we ook met ons fellowship-programma, waarmee we jonge wetenschappers in staat stellen onderdelen van de geschiedenis van onze provincie te onderzoeken en te bestuderen. Dit zijn een paar van onze groeibriljanten waar ik ook de komende jaren nog veel ontwikkeling in zie.

Ons beleidsplan 2023-2026 '(Ook) Ons Brabant' staat in het teken van meerstemmigheid. Onze archieven moeten gebruikt en gevuld worden door een breder en diverser publiek dan nu nog het geval is.

Daar zijn voorzichtig al de eerste stappen in gezet maar we zijn er nog lang niet! In de komende jaarverslagen zullen we daar vaak op terugkomen. Het is ons op dit moment bijvoorbeeld nog niet gelukt ons personeelsbestand een betere afspiegeling te laten vormen van de huidige samenleving. Dat maakt bescheiden, maar het motiveert ook om hier de komende jaren nog voortvarender mee aan de slag te gaan.

Tot slot wil ik traditiegetrouw afsluiten met een woord van dank voor het in ons gestelde vertrouwen. Dat zullen we nooit als vanzelfsprekend gaan beschouwen. Met uw steun is er het afgelopen jaar weer veel tot stand gebracht. Aan dat vertrouwen zullen we hopelijk ook het komend jaar weer recht doen!

Jan Kriek

Een brief van abt Wiricus van Floreffe uit de periode 1202-1212. Dit is op dit moment het oudste document van het BHIC.
Bron: Rooms-Katholieke kerken in Asten en Lierop, 1202-1364 (collectie BHIC)

Tot gauw bij het BHIC!

bhic
BRABANTS HISTORISCH INFORMATIE CENTRUM

Contact- en bezoekersinformatie

bezoekadres: Zuid-Willemsvaart 2, 5211 NW 's-Hertogenbosch
postadres: Postbus 81, 5201 AB 's-Hertogenbosch
telefoon: 073 – 681 85 00
website: www.bhic.nl
e-mail: info@bhic.nl

BRABANT IN BEELDEN

Het geheugen van Brabant

Colofon:

Dit is het jaarverslag van het BHIC, uitgave maart 2024

Fotografie: Marc Bolsius, Ben Nienhuis, Karin Jonkers, Reclassering Nederland, Mariët Bruggeman en foto's uit de collectie van het BHIC
Grafisch ontwerp: Studio Tween
Eindredactie: Margot America, BHIC

Citadel als erfgoedlocatie